

РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА CHAPTER 3. SPECIAL EDUCATION

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4-9>
УДК: 376-053.5-053.2/.3: 006.44:61] (100:477)

Надія Мирославівна Горішна
ORCIDiD <https://orcid.org/0000-0002-9724-7098>
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
nadiahorishma@yahoo.com

Ганна Іванівна Слосанська
ORCIDiD <https://orcid.org/0000-0002-8394-4925>
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
kulynyak@elr.tnpu.edu.ua

СУЧАСНИЙ СТАН І ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МКФ-ДП В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

У науково-оглядовій статті розкрито сучасний стан та потенційні можливості використання Міжнародної класифікації функціонування, інвалідності та здоров'я дітей і молоді (МКФ-ДП) для забезпечення освітнього процесу учнів з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти України. Встановлено, що МКФ-ДП використовується для визначення освітніх потреб учнів, планування втручань, організації міждисциплінарної взаємодії, моніторингу результатів втручання, інформування та формування політики у сфері інклюзивної освіти. З'ясовано, що труднощі використання МКФ-ДП в інклюзивній освіті пов'язані з недоліками самого інструменту: відсутністю інструментів для збору та оцінки інформації щодо функціонування учнів, розроблених на основі МКФ-ДП; недостатньою підготовкою фахівців для її використання; неналагодженими механізмами взаємодії навчальних закладів, медичних, соціальних служб для отримання цілісного уявлення про функціонування учнів.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, Міжнародна класифікація функціонування, інвалідності та здоров'я дітей і молоді, діти з особливими освітніми потребами, біопсихосоціальна модель.*

Вступ. Впровадження інклюзивного підходу в освітні системи різних країн розпочалося у 1994 р. після прийняття на Всесвітній конференції зі спеціальної освіти Саламанської декларації. Її ключовою вимогою було надання особам з особливими освітніми потребами (ООП)

можливості здобувати освіту у звичайних школах за місцем проживання та забезпечення їхніх потреб на основі принципів гуманістичної та дитиноцентричної педагогіки. Зміна підходів до навчання дітей з інвалідністю та ООП стала можливою завдяки впровадженню

біопсихосоціальної моделі інвалідності. Згідно з нею, обмеження активності та участі людини в соціальних ситуаціях може бути обумовлено біологічними, соціальними та індивідуальними чинниками або їх поєднанням; кожна ситуація є індивідуальною і повинна розглядатися окремо на основі детального аналізу впливу таких чинників.

Можливості для встановлення взаємозв'язку між станом здоров'я дитини, особливостями її функціонування та чинниками зовнішнього середовища забезпечує Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей та підлітків (МКФ-ДП). Вона базується на біопсихосоціальній моделі та забезпечує комплексний підхід до аналізу життєдіяльності дитини в певних життєвих обставинах, враховуючи її потреби та фактори середовища, а не лише медичні аспекти проблем. МКФ-ДП була розроблена і прийнята у 2007 році експертами Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) як похідна версія Міжнародної класифікації функціонування (МКФ) з метою врахування особливостей функціонування особи у віці від народження до 18 років. Вона розрахована на використання у різних сферах діяльності, зокрема, таких як охорона здоров'я, соціальний захист, освіта, законодавство та інших.

Однією з перших країн, що запровадила у 2008 році на законодавчому рівні використання МКФ-ДП для визначення права на отримання спеціальних освітніх послуг і розробки індивідуальних програм навчання для учнів з особливими освітніми потребами, стала Португалія (DeMiranda-Correia, 2010). У 2010 році Тайвань Законом «Про захист прав інвалідів» прийняв Рамкову програму впровадження МКФ-ДП у систему освіти (Hwangetal., 2015). Починаючи з 2011 року багатовимірну процедуру визначення права на здобуття освіти на основі МКФ-ДП на національному рівні почали застосовувати у Швейцарії (Ellingsen, Karacul, Chen, & Simeonsson, 2018).

В Україні план заходів із впровадження МКФ-ДП був затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1008-р. (Про затвердження плану, 2017). Проте її

практичне застосування залишається обмеженим, що зумовлює необхідність у чіткому визначенні завдань і сфер застосування в освіті для підтримки учнів з ООП.

На даний час МКФ-ДП використовується у багатьох країнах для оцінки функціонального стану дитини, при постановці завдань, плануванні та моніторингу медичних, освітніх та соціальних послуг, вимірюванні результатів втручання, в управлінні соціальними програмами тощо. Її впровадження відбулося внаслідок узгодження політик і послуг для дітей, які потребують додаткової підтримки, з базовими міжнародними документами щодо захисту прав дітей, такими, зокрема, як Конвенція ООН про права дитини (Sanches-Ferreiraetal., 2018b).

Результати аналізу наукової літератури свідчать про значний інтерес зарубіжних дослідників до використання МКФ-ДП в інклюзивній освіті. Дослідження розкривають її структуру, цілі, методологію та особливості застосування (Simeonsson, 2009; Lee, 2011; Adolfsson, 2013; Maxwelletal., 2012); результати використання у процесі соціальної та освітньої інклюзії в різних країнах, зокрема, в Португалії (Sanches-Ferreiraetal., 2015; Sanches-Ferreiraetal., 2013); Тайвані (Hwangetal., 2015), Італії (De Polo et al., 2009; Cajola, Chiaro, Rizzo, 2016; Meucci, etal., 2014), Швеції (Granlund et al., 2012; Ibragimova, Granlund, Björck-Åkesson, 2009); результати апробації інструментів для дослідження активності та участі дітей та молоді, що базуються на МКФ-ДП (Raggi et al., 2014; Coster et al., 2012).

Відзначаючи перспективність МКФ-ДП для проведення досліджень з питань інклюзії та ООП, її значний потенціал для забезпечення інклюзивної освіти, зарубіжні дослідники вказують на те, що він не реалізується в достатній мірі (Aljunied & Frederickson, 2014), а «зв'язок між дискурсом про МКФ-ДП та інклюзивною освітою є слабким» (Schiemer, 2017, p. 74).

Вітчизняні наукові дослідження, присвячені використанню МКФ-ДП в інклюзивній освіті, є нечисельними. Вони розкривають концептуальні засади її впровадження у систему освіти (Данілавічутте, 2018; Казаченір та ін., 2017), особливості її застосування для забезпечення

послуг раннього втручання (Некраш, 2018; Склянська, 2017) та у контексті співпраці з сім'єю дитини з ООП (Казаченір та ін., 2020). Питання застосування МКФ-ДП для вирішення практичних завдань забезпечення інклюзивної освіти є малодослідженими.

Мета статті – визначити потенційні можливості та сучасний стан впровадження МКФ-ДП в інклюзивну освіту в Україні. Для її досягнення визначено такі завдання: розкрити структуру та переваги МКФ-ДП як універсальної системи документування особливостей функціонування дітей і підлітків з ООП; визначити сфери застосування та функції МКФ-ДП в інклюзивній освіті; проаналізувати труднощі, пов'язані з використанням МКФ-ДП.

Методи дослідження. Для проведення даного дослідження було застосовано формат кабінетного дослідження, що дало можливість зібрати інформацію про використання МКФ-ДП в цілях інклюзивної освіти в Україні та за рубежом і опрацювати її за допомогою загальнонаукових методів аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення. Пошук публікацій здійснювався за ключовими словами у науко-метричних базах даних WebofScience, PsycINFO, GoogleScholar, ResearchGate. Пошукові слова вводилися українською та англійською мовами у повній формі та як аббревіатури і стосувалися МКФ-ДП (Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я для дітей та підлітків, МКФ-ДП, International Classification of Functioning, Disability and Health, Children and Youth, ICF-YS, фактори навколишнього середовища, environmental factors, особистісні фактори, personal factors, активність та участь, activity and participation) та інклюзії дітей з ООП у систему освіти (інклюзивна освіта, inclusive education, інклюзивний клас,

inclusive class, особливі освітні потреби, ООП, special educational needs, SEN).

Структура МКФ-ДП. Розроблена на основі Міжнародної класифікації хвороб (МКХ) і схвалена ВООЗ в 2007 році, МКФ-ДП є першою універсальною класифікацією систем здоров'я дітей та інвалідності. Вона пропонує концептуальні рамки та єдину стандартизовану термінологію для позначення проблем, які проявляються в ранньому дитинстві, дитячому і підлітковому віці (*Міжнародна класифікація, 2019*).

МКФ-ДП складається з двох частин (рис. 1). Перша зосереджується на «Функціонуванні та обмеженні життєдіяльності» і включає такі складові, як «Структури тіла», «Функції тіла» та «Активність та участь». Ці компоненти класифікації знаходяться у взаємних динамічних відносинах, впливаючи на функціонування та обмеження діяльності людини. Друга частина присвячена «Контекстуальним факторам» і включає «Фактори навколишнього середовища» та «Особистісні фактори». Фактори навколишнього середовища належать до двох різних рівнів: особистості (домашня обстановка, школа, робоче місце, соціальні контакти) та суспільства (структури та системи громади) (World Health Organization, 2001). Вони впливають на всі компоненти функціонування та обмеження життєдіяльності. Особистісні фактори, такі, як: вік, стать, соціальний статус, життєвий досвід тощо в МКФ-ДП не класифікуються через суттєві соціально-культурні відмінності, пов'язані з ними; проте вони можуть бути включені користувачами класифікації у кожному окремому випадку. Оскільки опис функціонування здійснюється у контексті факторів навколишнього середовища та особистісних факторів, одиницею класифікації у МКФ-ДП виступає не особа, а стан, у якому він/вона знаходиться.

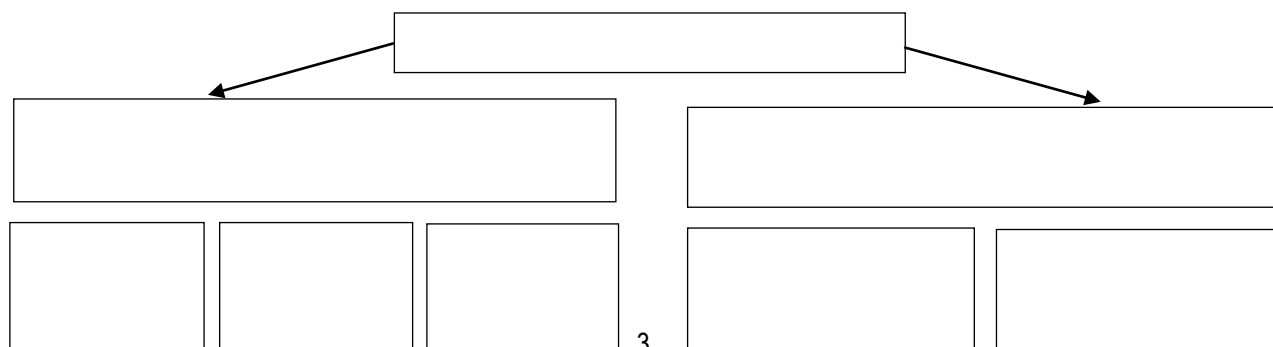

Рис. 1. Структура МКФ-ДП (Міжнародна класифікація, 2019).

У кожному з компонентів, окрім особистісних факторів, систематично згруповані домени – практичні і значущі набори відповідних фізіологічних функцій, анатомічних структур, дій, завдань або сфер життя. Саме з допомогою доменів МКФ-ДП класифікує здоров'я та пов'язані з ним стани. Так, наприклад, домени компоненту «Активність та участь» охоплюють широкий діапазон показників життєдіяльності дітей і підлітків в основних сферах: спілкування, самообслуговування, соціальне та громадське життя тощо. Домени, описані з позиції організму, індивіда та суспільства, дають змогу фахівцям аналізувати функціонування та обмеження життєдіяльності дитини або підлітка і формувати концептуальну модель щодо прийняття відповідних рішень.

Характеризуючи значення МКФ-ДП для забезпечення інклюзії в освіті, у найбільш загальному вигляді його визначають як виявлення факторів навколишнього середовища,

що сприяють або перешкоджають функціонуванню: «Інклюзія ... вимагає, щоб школи адаптувалися і надавали необхідну підтримку для забезпечення того, щоб всі діти могли працювати і вчитися разом» (UNICEF, 2007). Визнаючи обмеження життєдіяльності не як характеристику особи, а як результат її взаємодії з навколишнім середовищем (Schneidert et al., 2003), «МКФ-ДП дає можливість інтегрувати категорії, які описують медичні, соціальні, освітні та функціональні потреби дітей та пропонує новий підхід до концептуалізації, документування характеристик дітей і молоді та реалізації необхідних втручань в умовах освітнього середовища» (Ellingsenetal., p. 117).

На основі аналізу наукових публікацій (Ellingsenetal, 2019; Hollenweger, 2008) нами визначено ключові сфери використання МКФ-ДП в умовах інклюзивного освітнього закладу та її функції у межах кожної з них (таблиця 1).

Таблиця 1.

Сфери застосування та функції МКФ-ДП в інклюзивних освітніх закладах

Сфери	Функції
Формування політики щодо інклюзії в освіті	<ul style="list-style-type: none"> - створення статистичних баз даних для прийняття обґрунтованих політичних і соціальних рішень; - визначення та документування прав дітей; - прийняття обґрунтованих рішень щодо розподілу ресурсів на надання корекційно-розвиткових послуг; - забезпечення стандартної рамки і змісту для аналізу освітньої політики.
Визначення освітніх потреб	<ul style="list-style-type: none"> - визначення типу інформації, яку потрібно зібрати для розробки індивідуальної програми розвитку (ІПР) і/або визначення права на отримання послуг; - уточнення результатів діагностики дітей з ООП; - документування факторів навколишнього середовища, які сприяють або перешкоджають успішному функціонуванню дитини; - уніфікація інформації, отриманої з різних джерел за результатами оцінювання потреб; - розробка функціонального профілю для дітей і молоді, які потребують спеціальної підтримки; - забезпечення рамок і змісту для розробки діагностичних інструментів, що відповідають кращим практикам та міжнародним стандартам в галузі прав людини;

	<ul style="list-style-type: none"> - надання детальної таксономії, що охоплює різні аспекти функціонування, для організації або об'єднання стандартизованих діагностичних методик; - та визначення їх відповідності біопсихосоціальної моделі допомоги дітям з ООП.
Планування втручань	<ul style="list-style-type: none"> - прийняття рішень про право на отримання послуг; - визначення цілей втручання та завдань індивідуальної програми розвитку (ІПР) дітей з ООП через узгодження поглядів батьків, педагогів, інших фахівців і самих учнів; - розробка профілю функціонування дитини; - проєктування індивідуальних програм розвитку.
Міждисциплінарна взаємодія та управління випадками	<ul style="list-style-type: none"> - сприяння міждисциплінарній комунікації через використання єдиної термінології; - інтеграція міждисциплінарних зусиль у процесі оцінки функціонування та обмеження життєдіяльності дітей і молоді, реалізації втручань та визначення їх ефективності.

Визначені сфери застосування МКФ-ДП в інклюзивній освіті свідчать про її універсальний характер та перспективність з точки зору можливостей, які вона пропонує для включення усіх дітей у систему освіти.

Труднощі, пов'язані з використанням МКФ-ДП. Впровадження МКФ-ДП в інклюзивну освіту пов'язане з низкою труднощів і проблем. Одна з них стосується недоліків самої МКФ-ДП. Незважаючи на те, що МКФ-ДП забезпечує можливості для розгляду інвалідності в контексті, що включає вплив навколишнього середовища, глава про фактори навколишнього середовища є коротшою у порівнянні з іншими і потребує подальшого розширення. Фахівці також вказують на необхідність розробки інструментів для збору та оцінки інформації про вплив навколишнього середовища на функціонування учнів, які б відповідали структурі МКФ-ДП. Необхідною є підготовка фахівців різних спеціальностей, перш за все педагогів, психологів, медиків тощо до використання МКФ-ДП. Важливим завданням є також створення більш ефективних механізмів співпраці між педагогами інклюзивних закладів освіти та зовнішніми фахівцями для отримання цілісного уявлення про функціонування учнів з використанням МКФ-ДП (Sanches-Ferreira et al., 2018a; Schneider, 2003).

Вітчизняний контекст впровадження МКФ-ДП в інклюзивне освітнє середовище. Вперше курс держави на реалізацію інклюзивної моделі освіти в Україні був задекларований у 2009 році ратифікацією Конвенції ООН про права

осіб з інвалідністю – ключового міжнародного документа у сфері забезпечення прав дітей відповідно до міжнародних стандартів освіти, соціального захисту та охорони здоров'я. Реальні можливості для імплементації інклюзії у систему освіти були створені у 2017 році, коли до базового Закону України «Про освіту» були внесені зміни, необхідні для забезпечення доступу осіб з ООП до освітніх послуг, а Постановою Кабінету Міністрів (*Про затвердження Положення, 2017*) психолого-медико-педагогічні консультації (ПМПК) реорганізовано у сучасні освітні установи системної підтримки та супроводу дітей з ООП – інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ).

Ці служби відіграли важливе значення у реструктуризації процедур оцінки ООП та надання додаткової підтримки для реалізації права дітей на інклюзивну освіту. ПМПК у своїй діяльності використовували орієнтований на медичні діагнози категоріальний підхід до визначення прийнятності дітей з порушеннями розвитку для навчання у загальноосвітніх або спеціальних закладах загальної середньої освіти та надання їм додаткових послуг і підтримки. Такий підхід мав обмежене застосування при прийнятті рішень учителями щодо планування втручань та сприянні створенню інклюзивного освітнього шкільного середовища.

В основу процедур оцінювання та формулювання рекомендацій щодо організації навчання осіб з ООП покладено ідеї та підходи МКФ-ДП. Перехід до МКФ-ДП дав можливість

«застосовувати в ІРЦ нові сучасні міжнародні методики для комплексної оцінки розвитку дитини та визначення оптимального освітнього маршруту для кожної дитини з ООП» (Порошенко, 2018, с. 134). Для визначення інтелектуального рівня розвитку дитини використовуються методики WISC-IV та Leiter-3. Перша містить вербальні тести, а віковий діапазон її застосування становить від 6 до 16 років. Друга передбачає невербальні інструкції та завдання і взагалі не потребує вербальної комунікації з дитиною, що дає можливість використовувати її з особами з різними порушеннями від 3 до 75 років і старше. Методики PEP-3 та CASD спрямовані на визначення особливостей розвитку дітей з розладами аутистичного спектру. CASD – це скринінгова методика, що складається із запитань до батьків або фахівців, які проводять з дитиною найбільше часу. PEP-3 розроблена для оцінки сильних і слабких сторін дитини з точки зору її навчання, які характерні для PAC та пов'язаних із ним порушень розвитку. Усі методики є клінічними, що свідчить про їх доказову базу, точний, валідний та надійний результат. Результати оцінки не містять жодних діагнозів; у висновках зазначаються можливості, сильні якості та вміння дитини, її потреби і труднощі, з якими вона стикається. Така інформація використовується при розробці індивідуальної програми розвитку дитини та наданні їй психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.

Індивідуальна програма розвитку розробляється педагогічними працівниками, які беруть безпосередню участь у навчально-виховному процесі, за участю батьків дитини або осіб, які їх замінюють. Для забезпечення доступності та індивідуалізації навчально-виховного процесу часто потрібна додаткова інформація щодо активності та участі дитини з ООП у щоденній діяльності у різних середовищах, у тому числі й у школі. Потреба у ній зумовлена тим, що труднощі у навчанні можуть бути зумовлені різними чинниками, у тому числі й недоліками самої системи освіти: перенавантаження навчальних програм, невідповідні методи викладання, характер

стосунків з однолітками, архітектурна недоступність приміщень тощо. Для ефективної організації інклюзивного навчання учителю важливо розуміти особливості функціонування дитини та чинники, які на нього впливають, знати, як правильно реагувати на конкретні прояви поведінки дитини та сприяти набуттю нею необхідних знань і вмінь для максимально повноцінної життєдіяльності у соціумі. Важливо також розуміти, які ресурси слід залучати та розвивати для забезпечення освітніх потреб дітей.

Незважаючи на очевидну практичну цінність МКФ-ДП та законодавчо прийняте рішення про її впровадження у систему освіти, реалізація даного завдання відбувається повільно. Прогрес, здійснений у цьому напрямку, значною мірою досягнутий завдяки ЮНІСЕФ Україна, який є ключовим партнером Міністерства освіти і науки України у впровадженні міжнародної класифікації функціонування. У результаті такої співпраці у 2019-2020 рр. було проведено навчання для національних тренерів з використання класифікації для забезпечення інклюзивної освіти, які у подальшому навчатимуть педагогів-практиків. Також партнерами спільно з ГО «Соціальна синергія» реалізується проєкт «МКФ для інклюзивної освіти». У його рамках створено онлайн платформу (<https://icfinedu.org/ua>), користуватись якою можуть педагоги, психологи, фахівці ІРЦ, батьки для набуття практичних навичок спостереження за дитиною у різних ситуаціях (на уроці, під час перерви, у ситуаціях спілкування з однолітками тощо) для визначення її сильних сторін, потенціалу та можливостей, здійснення опису особливостей її функціонування, визначення необхідних змін у навколишньому середовищі.

Питання забезпечення додаткової підтримки для дітей з ООП з використанням МКФ-ДП інтегровані у Типові програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти (Про затвердження Типової програми, 2019) та педагогічних працівників ІРЦ (Про затвердження Типової програми, 2020).

Очевидно, що інтеграція змін у практику освіти та щоденну діяльність фахівців, залучених

до реалізації інклюзивної освіти, є складним і тривалим процесом. Серед ключових заходів, що мають бути реалізовані для того, щоб його результати були успішними, на нашу думку, є наступні:

- аналіз освітнього законодавства та внесення у нього необхідних змін, що регулюватимуть питання використання МКФ-ДП;
- впровадження компетенцій щодо оволодіння навичками застосування МКФ-ДП в освітні програми підготовки здобувачів освітніх ступенів бакалавра та магістра за галуззю знань «Освіта/педагогіка»;
- розробка та затвердження методичних рекомендацій щодо використання МКФ-ДП у роботі команд психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП у закладах освіти та при наданні їм міждисциплінарних послуг;
- реалізація активної інформаційно-просвітницької кампанії (створення та поширення відео- та друкованих матеріалів, розробка навчальних онлайн-курсів тощо), спрямованої на роз'яснення філософії і принципів МКФ-ДП;
- розробка інструментів для оцінки впливу навколишнього середовища на функціонування учнів з ООП на основі МКФ-ДП;
- розробка та імплементація у діяльність інклюзивних освітніх закладів процедур оцінки ефективності втручань, спланованих на основі результатів оцінки функціонування з використанням МКФ-ДП.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Імплементація в Україні інклюзивної освіти зумовлює необхідність у застосуванні сучасних інструментів оцінки функціонування дитини у закладі освіти та поза його межами. Важливим інструментом, що охоплює весь комплекс життєдіяльності – від народження дитини до досягнення повноліття і дає змогу провести оцінку функціонування дитини у різних середовищах відповідно до сучасних підходів на основі біопсихосоціальної моделі допомоги та

концепції прав людини, надати професійну освітню допомогу та супровід під час навчання, є МКФ-ДП. Її структурні частини забезпечують можливість дослідження взаємозв'язку між чинниками функціонування та обмеження діяльності людини (структури та функції тіла, активність та участь особи у життєвих ситуаціях і суспільній діяльності) та контекстуальними факторами (навколишнє середовища та особистісні характеристики особи) у динаміці. Така структура дає можливість описувати не особу, а стан, у якому вона знаходиться. Результати опису забезпечують краще розуміння стану здоров'я людини для планування медичних, соціальних та освітніх втручань.

МКФ-ДП може бути використана у різних сферах інклюзивної освіти: визначення освітніх потреб учнів, планування втручань, міждисциплінарна взаємодія, моніторинг ефективності послуг і результатів втручання, дослідження та формування політики, виконуючи у кожній з них численні функції.

Труднощі використання МКФ-ДП в інклюзивній освіті стосуються обмеженого переліку факторів навколишнього середовища, що потенційно можуть впливати на функціонування дитини; відсутності інструментів для збору та оцінки інформації про вплив навколишнього середовища на функціонування учнів, розроблених на її основі; неналежної підготовки фахівців до її використання; неналагодженими механізмами співпраці між закладами освіти, медичними, соціальними службами для отримання цілісного уявлення про функціонування учнів з використанням МКФ-ДП.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у проведенні експериментальних досліджень з визначення ефективності використання МКФ-ДП педагогами дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів як інструменту реалізації різнопланових функцій в інклюзивній освіті.

Література

- Данілавічюте Е. Концептуальна модель використання МКФ-ДП в інклюзивному навчальному процесі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2018, № 4 (89). С. 53–64.

- Казачінер О., Алімова Ю., Гордієнко І. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків: упровадження в роботу. *NeiroNews: психоневрологія та нейропсихіатрія*. 2017, № 6 (90). С. 37–40.
- Казачінер О., Гордієнко І., Алімова Ю. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків: співпраця батьків і вчителів-реабілітологів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020, № 2 (29). С. 193–199.
- Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків. Міністерство охорони здоров'я України. URL : <https://moz.gov.ua/mkf> (дата звернення: 15.01. 2021).
- Некраш Л. Впровадження системи раннього втручання в Україні. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2018, № 1(14). С. 134–139.
- Порошенко М. та ін. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / ред. М. А. Порошенко. Київ, 2018. 252 с.
- Про затвердження плану заходів із впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків: розпорядження Кабміну України від 27.12.2017 р. № 1008-р. URL : <http://surl.li/oufg> (дата звернення: 22.01. 2021).
- Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: постанова Кабміну України від 12.07.2017 р. № 545. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.01. 2021).
- Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти відповідно до вимог концепції «Нова Українська Школа»: наказ МОН України від 18. 10. 2019 р. № 1310. URL : <http://surl.li/oufk> (дата звернення 22.10. 2021).
- Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників інклюзивно-ресурсних центрів відповідно до вимог концепції «Нова Українська Школа»: наказ МОН України від 13. 01. 2020 р. № 32. URL : <http://surl.li/oufr> (дата звернення 22.01.2021).
- Склянська О. Програми психолого-педагогічної допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку та їх родинам. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2017, № 1(13). С. 233–239.
- Adolfsson M. Applying the ICF-CY to identify children's everyday life situations: A step towards participation-focused code sets. *International Journal of Social Welfare*. 2013, 22(2), pp. 195–206.
- Aljunied M., Frederickson N. Utility of the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) for educational psychologists' work. *Educational Psychology in Practice*. 2014, 30(4). pp. 380–392.
- Benson N., Oakland T. International classification of functioning, disability, and health: Implications for school psychologists. *Canadian Journal of School Psychology*. 2011, 26(1). pp. 3–17. DOI :10.1177/0829573510396982
- Cajola L. C., Chiaro M., Rizzo A. L. The use of ICF-CY in Italian school and Evidence Based Education approach: data and research perspectives. *Italian Journal of Special Education for Inclusion*. 2016, 4(2). pp. 75–98.
- Coster W., Law M., Bedell G., Khetani M., Cousins M., and Teplicky R. Development of the participation and environment measure for children and youth: conceptual basis. *Disability and Rehabilitation*. 2012, 34. p. 238-246. DOI : 10.3109/09638288.2011.603017
- De Miranda-Correia L. Special education in Portugal: The new law and the ICF-CY. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2010, 9. pp. 1062–1068.
- De Polo G. et al.: Children with disability at school: The application of ICF-CY in the Veneto region. *Disability and rehabilitation*. 2009, 31(1). pp. 67–73.
- Ellingsen K., Karacul E., Chen M. T., Simeonsson R. J. The ICF goes to school: Contributions to policy and practice in education. In: Castro, S., & Palikara, O. (eds.) *An emerging approach for education and*

- care: *Implementing a worldwide classification of functioning and disability*. Routledge, 2018. pp. 115–133.
- Granlund M. et al. Differentiating activity and participation of children and youth with disability in Sweden: A third qualifier in the International Classification of Functioning, Disability, and Health for Children and Youth? *American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation*. 2012, 91(13). pp. 84–96.
- Hollenweger J. Der Beitrag der Weltgesundheitsorganisation zur Klärung konzeptueller Grundlagen einer inklusiven Pädagogik. In: Dederich U M., Greving H., Rödler P. (eds.) *Inklusion statt Integration? Heilpädagogik als Kulturtechnik*. Gießen, Psychosozial, 2008. pp. 45–61.
- Hwang A. W. et al. Development and validation of the ICF-CY-based functioning scale of the disability evaluation system – Child version in Taiwan. *Journal of the Formosan Medical Association*. 2015, 114(12). pp. 1170–1180.
- Ibragimova N., Granlund M., Björck-Åkesson E. Field trial of ICF version for children and youth (ICF-CY) in Sweden: logical coherence, developmental issues and clinical use. *Developmental neurorehabilitation*. 2009, 12(1). pp. 3–11.
- Lee A. M. Using the ICF-CY to organise characteristics of children's functioning. *Disability and rehabilitation*. 2011, 33(7). pp. 605–616.
- Maxwell G., Alves I., Granlund M. Participation and environmental aspects in education and the ICF and the ICF-CY: Findings from a systematic literature review. *Developmental Neurorehabilitation*. 2012, 15(1). pp. 63–78.
- Meucci P. et al. A survey on feasibility of ICF-CY use to describe persisting difficulties in executing tasks and activities of children and adolescent with disability in Italy. *Disability and health journal*. 2014, 7(4). pp. 433–441.
- Raggi A. et al. The development of a structured schedule for collecting ICF-CY-based information on disability in school and preschool children: an action research from Italy. *International Journal of Rehabilitation Research*. 2014, 37(1). pp. 86–96.
- Sanches-Ferreira M. et al. Conditions for implementing the ICF-CY in education: The experience in Portugal. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2018.00020/full> (Last accessed 22.03.2021).
- Sanches-Ferreira M., Silveira-Maia M., Alves S., Simeonsson R. The use of the ICF-CY for supporting inclusive practices in education: Portuguese and Armenian experiences. In: Castro, S., & Palikara, O. (eds.) *An emerging approach for education and care: Implementing a worldwide classification of functioning and disability*. Routledge, 2018. pp. 53–70.
- Sanches-Ferreira M., Simeonsson R. J., Silveira-Maia M., Alves S., Tavares A., and Pinheiro S. Portugal's special education law: Implementing the International Classification of Functioning, Disability and Health in policy and practice. *Disability and Rehabilitation*. 2013, 35. 868–873. DOI: 10.3109/09638288.2012.708816
- Sanches-Ferreira M., Simeonsson R. J., Silveira-Maia M., and Alves S. Evaluating implementation of the International Classification of Functioning, Disability and Health in Portugal's special education law. *International Journal of Inclusive Education*. 2015, 19. pp. 457–468. DOI: 10.1080/13603116.2014.940067
- Schiemer M. Facts and Challenges Regarding Grounded Theory, the ICF and Ethical Issues. In *Education for Children with Disabilities in Addis Ababa, Ethiopia*. Springer, 2017. pp. 71–86.
- Schneidert M. et al. The role of environment in the international classification of functioning, disability and health. *Disability and Rehabilitation*. 2003, 25(11–12). pp. 588–595.
- Simeonsson R. J. ICF-CY: A universal tool for documentation of disability. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*. 2009, 6(2). pp. 70–72.
- UNICEF: Promoting the rights of children with disabilities innocenti. 2007, Digest No. 13. URL: www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/children_disability_rights.pdf. (Last accessed 20.02. 2021).

World Health Organization. International classification of functioning, disability and health. 2001. URL: <https://cutt.ly/LcRAZ3X> (Last accessed: 22.01. 2021).

References

- Adolfsson, M. (2013). Applying the ICF-CY to identify children's everyday life situations: A step towards participation-focused code sets. *International Journal of Social Welfare*, 22(2), 195–206. (eng).
- Aljunied, M., Frederickson, N. (2014). Utility of the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) for educational psychologists' work. *Educational Psychology in Practice*, 30(4), 380–392. (eng).
- Benson, N., Oakland, T. (2011). International classification of functioning, disability, and health: Implications for school psychologists. *Canadian Journal of School Psychology*, 26(1), 3–17. <https://orcid.org/10.1177/0829573510396982> (eng).
- Cajola, L. C., Chiaro, M., Rizzo, A. L. (2016). The use of ICF-CY in Italian school and Evidence Based Education approach: data and research perspectives. *Italian Journal of Special Education for Inclusion*, 4(2), 75–98. (eng).
- Coster, W., Law, M., Bedell, G., Khetani, M., Cousins, M., & Teplicky, R. (2012). Development of the participation and environment measure for children and youth: conceptual basis. *Disability and Rehabilitation*, 34, 238–246. <https://orcid.org/10.3109/09638288.2011.603017>. (eng).
- Danilavichutie, E. (2018). Conceptual model of using ICF-CY in inclusive educational process. *Special child: education and upbringing*, 4, 53–64. (ukr).
- De Miranda-Correia, L. (2010). Special education in Portugal: The new law and the ICF-CY. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 9, 1062–1068. (eng).
- De Polo, G. et al. (2009). Children with disability at school: The application of ICF-CY in the Veneto region. *Disability and Rehabilitation*, 31(1), 67–73. (eng).
- Ellingsen, K., Karacul, E., Chen, M. T. & Simeonsson, R. J. (2018). The ICF goes to school: Contributions to policy and practice in education. In: Castro, S., & Palikara, O. (eds.) *An emerging approach for education and care: Implementing a worldwide classification of functioning and disability* (pp.115–133). Routledge. (eng).
- Granlund, M. et al. (2012). Differentiating activity and participation of children and youth with disability in Sweden: A third qualifier in the International Classification of Functioning, Disability, and Health for Children and Youth? *American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation*, 91(13), 84–96. (eng).
- Hollenweger, J. (2008). Der Beitrag der Weltgesundheitsorganisation zur Klärung konzeptueller Grundlagen einer inklusiven Pädagogik. In: Dederich U M., Greving H., Rödler P. (Eds.) *Inklusion statt Integration? Heilpädagogik als Kulturtechnik* (pp. 45–61). Gießen, Psychosozial. (germ).
- Hwang, A. W. et al. (2015). Development and validation of the ICF-CY-based functioning scale of the disability evaluation system – Child version in Taiwan. *Journal of the Formosan Medical Association*, 114(12), 1170–1180. (eng).
- Ibragimova, N., Granlund, M., Björck-Åkesson, E. (2009). Field trial of ICF version for children and youth (ICF-CY) in Sweden: Logical coherence, developmental issues and clinical use. *Developmental Neurorehabilitation*, 12(1), 3–11. (eng).
- Kazachiner, O., Alimova Yu. A. & Hordiienko I. V. (2017). The International Classification of Functioning, Disability and Health of Children and Youth Implementation. *NeiroNews: psychoneurology and neuropsychiatry*, 6(90), 37–40. (ukr).
- Kazachiner, O., Hordiienko, I. & Alimova, Yu. (2020). The International Classification of Functioning, Disability and Health of Children and Youth: Cooperation between Parents and Rehabilitation Teachers. *Topical Issues of the Humanities*, 2(29), 193–199. (ukr).
- Lee, A. M. (2011). Using the ICF-CY to organise characteristics of children's functioning. *Disability and Rehabilitation*, 33(7), 605–616. (eng).

- Maxwell, G., Alves, I., Granlund, M. (2012). Participation and environmental aspects in education and the ICF and the ICF-CY: Findings from a systematic literature review. *Developmental Neurorehabilitation*, 15(1), 63–78. (eng).
- Meucci, P. et al. (2014). A survey on feasibility of ICF-CY use to describe persisting difficulties in executing tasks and activities of children and adolescent with disability in Italy. *Disability and Health Journal*, 7(4), 433–441. (eng).
- Nekrash, L. (2018). Implementation of the system of early intervention in Ukraine. *Education of People with Special Needs: Ways of development*, 1(14), 134–139. (ukr).
- On approval of the action plan for implementation in Ukraine of the International Classification of Functioning, Disability and Health and The International Classification of Functioning, Disability and Health of Children and Youth from 27.12.2017 r. № 1008-r. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine). <http://surl.li/oufg>. (ukr).
- On approval of the Regulations on the Inclusive Resource Center from 12.07.2017. № 545. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>. (ukr).
- On approval of the Standard program of continuing education training of pedagogical workers for the provision of inclusive education in establishments of general secondary education according to requirements of the concept «New Ukrainian School» from 18.10.2019. № 1310. The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of October). <http://surl.li/oufk>. (ukr).
- On the approval of the Standard program of continuing education training of pedagogical workers of inclusive resource centers according to requirements of the concept «New Ukrainian School» from 13. 01. 2020. № 32. The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine. <http://surl.li/oufp>. (ukr).
- Poroshenko, M. A. (Ed.). (2018). Organizational and methodological principles of inclusive resource centers functioning: a textbook. (ukr).
- Raggi, A. et al. (2014). The development of a structured schedule for collecting ICF-CY-based information on disability in school and preschool children: an action research from Italy. *International Journal of Rehabilitation Research*, 37(1), 86–96 (eng).
- Sanches-Ferreira, M. et al. Conditions for implementing the ICF-CY in education: The experience in Portugal. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2018.00020/full>. (eng).
- Sanches-Ferreira, M., Silveira-Maia, M., Alves, S. & Simeonsson, R. (2018). The use of the ICF-CY for supporting inclusive practices in education: Portuguese and Armenian experiences. In: Castro, S., & Palikara, O. (eds.) *An emerging approach for education and care: Implementing a worldwide classification of functioning and disability* (pp. 53–70). Routledge. (eng).
- Sanches-Ferreira, M., Simeonsson, R. J., Silveira-Maia, M., Alves, S., Tavares, A. & Pinheiro, S. (2013). Portugal's special education law: Implementing the International Classification of Functioning, Disability and Health in policy and practice. *Disability and Rehabilitation*, 35. 868–873. <https://orcid.org/10.3109/09638288.2012.708816>. (eng).
- Sanches-Ferreira, M., Simeonsson, R. J., Silveira-Maia, M., & Alves, S. (2015). Evaluating implementation of the International Classification of Functioning, Disability and Health in Portugal's special education law. *International Journal of Inclusive Education*, 19, 457–468. <https://orcid.org/10.1080/13603116.2014.940067>. (eng).
- Schiemer, M. (2017). Facts and Challenges Regarding Grounded Theory, the ICF and Ethical Issues. In *Education for Children with Disabilities in Addis Ababa, Ethiopia* (pp. 71–86). Springer. (eng).
- Schneider, M. et al. (2003). The role of environment in the international classification of functioning, disability and health. *Disability and Rehabilitation*, 25(11–12), 588–595.
- Simeonsson, R. J. (2009). ICF-CY: A universal tool for documentation of disability. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 6(2), 70–72. (eng).

- Sklianska, O. (2017). Psychological and pedagogical assistance programs for young children with developmental disabilities and their families. *Education of People with Special Needs: Ways of development*, 1(13), 233–239. (ukr).
- The International Classification of Functioning, Disability and Health of Children and Youth. Ministry of Health of Ukraine. (2019). <https://moz.gov.ua/mkf>. (ukr).
- UNICEF: Promoting the rights of children with disabilities innocent. (2007). www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/children_disability_rights.pdf. (eng).
- World Health Organization. (2001). International classification of functioning, disability and health. <https://cutt.ly/LcRAZ3X> (eng).

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПОТЕНЦИОНАЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МКФ-ДП В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ В УКРАИНЕ

Надежда Горишная, кандидат педагогических наук, доцент кафедры специального и инклюзивного образования, Тернопольский национальный педагогический университет им. В. Гнатюка, Тернополь, Украина, nadiahorishna@yahoo.com.

Анна Слосанская, доктор педагогических наук, профессор кафедры специального и инклюзивного образования, Тернопольский национальный педагогический университет им. В. Гнатюка, Тернополь, Украина, kulynyak@elr.tnpu.edu.ua.

В статье раскрыты потенциальные возможности и состояние использования Международной классификации функционирования, инвалидности и здоровья детей и молодежи (МКФ-ДП) для обеспечения образовательного процесса учащихся с особыми образовательными потребностями в Украине. Установлено, что МКФ-ДП используется для определения образовательных потребностей учащихся, планирования вмешательств, организации междисциплинарного взаимодействия, мониторинга результатов вмешательства, информирования и формирования политики в сфере инклюзивного образования. Трудности использования МКФ-ДП в инклюзивном образовании связаны с недостатками самого инструмента; отсутствием инструментов для сбора и оценки информации о функционировании учеников, разработанных на основе МКФ-ДП; отсутствием у педагогов навыков ее использования; неотлаженностью механизмов взаимодействия учебных заведений, медицинских, социальных служб для получения целостного представления о функционировании учеников.

Ключевые слова: инклюзивное образование, Международная классификация функционирования, инвалидности и здоровья детей и молодежи, дети с особыми образовательными потребностями, биопсихосоциальная модель.

CURRENT SITUATION AND POTENTIAL OF USING ICF-CY IN INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE

Nadiya Horishna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor at the Department of Special and Inclusive Education, Ternopil V. Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, nadiahorishna@yahoo.com.

Anna Slozanska, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Special and Inclusive Education, Ternopil V. Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, kulynyak@elr.tnpu.edu.ua.

The article reveals the current state and potential of using the International Classification of Functioning, Disability, and Health for Children and Youth (ICF-CY) to ensure the educational process of students with special educational needs (SEN) in comprehensive secondary schools in Ukraine. To conduct the study, the format of a desk study was applied, which made it possible to collect information about the use of ICF-CY to support inclusive education in Ukraine and abroad and process it by applying scientific methods of analysis, synthesis, comparison, and generalization. It was found out that ICF-CY can be used to determine

the educational needs of students, plan interventions, organize interdisciplinary interaction, monitor the effectiveness of services and results of the intervention, inform and shape policy in the field of inclusive education.

Despite the obvious practical value of the ICF-CY and the legislative authority to integrate it in the Ukrainian educational system, its implementation is not very efficient and is being hampered by a number of both internal and external factors. The main internal barrier of using ICF-CY in inclusive education is associated with an insufficiently complete list of environmental factors affecting the functioning of the child. External barriers include the lack of tools for collecting and evaluating information about the impact of the environment on the functioning of students developed based on ICF-CY, inadequate training of specialists to use it, and unadjusted mechanisms for cooperation between educational institutions, medical, social services to obtain a holistic view of the functioning of students.

The implementation of ICF-CY in inclusive education will be facilitated by its legal regulation in educational legislation; mastering the skills of ICF-CY application by the students of pedagogical faculties; creation of the guide on ICF-CY for the teams of psychological and pedagogical support of children with SEN; implementation of an informational campaign aimed at explaining the philosophy and principles of the ICF-CY; development of tools for assessing the impact of the environment on the functioning of students with SEN based on ICF-CY; implementation in educational institutions of the procedures for evaluating the effectiveness of interventions planned on the basis of the results of the evaluation of functioning using the ICF-CY.

Keywords: *inclusive education, International Classification of Functioning, Disability and Health for Children and Youth, children with special educational needs.*

Авторський внесок кожного із співавторів: Горішна Н. М. –50%, Слозанська Г. І. –50%.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.10.2021

Прийнята до друку / Accepted 19.11.2021

Унікальність тексту 95,5 % (Unicheck ID1009817774)

© Горішна Надія Мирославівна, Слозанська Ганна Іванівна, 2021

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4-10>

УДК: 376-056.262.(045)

Катерина Анатоліївна Дмитренко,
ORCIDiD <https://orcid.org/0000-0002-4880-8274>,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна
dm_kat@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ЗОРОВОГО СПРИЙНЯТТЯ ДІТЕЙ ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ І СЛАБОЗОРИХ

У представленому авторкою огляді проблеми зорового сприйняття дітей з порушеннями зору на підставі аналізу психолого-педагогічних джерел стверджується, що особливості психічного процесу сприймання цих дітей багато в чому залежить від клінічної картини зорового дефекту та структурно-функціональних порушень зорового аналізатора. Зокрема, виявлено, що діти з косоокістю, амбліопією монокулярного характеру та із зниженням зору відчують значні труднощі під час визначення насиченості кольору, відтінків і освітленості предметів, а також величини

об'ємних предметів. Ці особливості можуть впливати на функціональний стан дитини та зумовлювати особливі освітні потреби.

Ключові слова: зорове сприйняття, діти з особливими освітніми потребами, діти з порушеннями зору, соціальна реабілітація, корекційно-педагогічна робота, функціональні порушення зору.

